

Sabateria de la part antiga de Marràqueix.

JOSEP PIERA

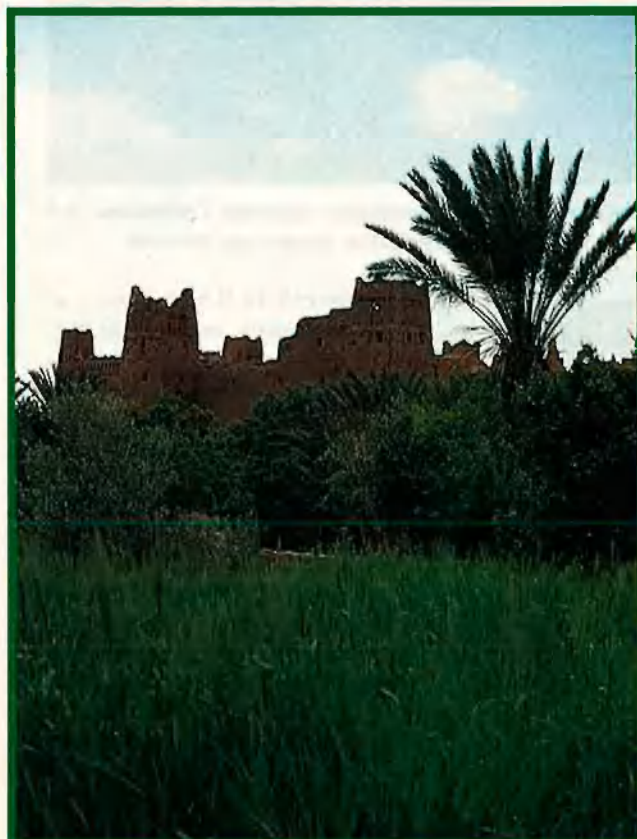

Essauira. Un port en blanc i blau.

JOSEP PIERA

Essauira, de

Uarzazat. El melic del meravellós país de les casbes.

JOSEP PIERA

Tomba d'Al-Mutamid. El poblet d'Aghmat guarda el descans del rei p

Marràqueix

En el darrer dels tres viatges programats per terres africanes, Josep Piera ens condueix cap a una de les ciutats del Marroc que més pàgines ha fet omplir a poetes i escriptors en general. Les presents pàgines són, doncs, un passeig literari –realitzat la primavera passada– per aquest Marràqueix autèntic i els seus voltants: valls i oasis d'un país absolutament encisador.

Entre la mar i la neu, entre el desert i la plana, Marràqueix és un oasi on descansar el temps que el cos i l'esperit demanen; on descansar a l'ombra d'una palmera, bevent-hi un te perfumat amb menta (l'herbasana, que diem els valencians).

L'estiu, però, amb la seua calor socarrada, no és una bona estació per a visitar Marràqueix; posats a viatjar al sud del Marroc –un país que té tots els colors dels somnis–, d'estiu potser cal escollir Agadir, una platja al gust atropicalat d'alemanys i japonesos –turistes rics–, o Essaouira, l'antiga Mogador portuguesa, un port en blanc i blau –com a les illes gregues–, convertida de fa uns quants anys en un centre d'estiueig reposat per a artistes europeus i americans, en un santuari de *hippies*, nostàlgics d'un món naturalment equilibrat amb records en ruïnes de Jimmy Hendrix.

A Marràqueix, s'hi pot anar d'hivern –hi ha la neu, i estacions d'esquí, als cims magestuosos de l'Atlas–, s'hi pot anar a la tardor –el desert és una fantasia cromàtica amb les seues llums madures, dolces com els dàtils secs–, i s'hi pot anar en primavera –l'estació que la fa més màgica, com un autèntic paradís terrenal–. L'estiu, si més no, és el millor temps per a imaginar Marràqueix, per a desitjar fer-hi un viatge o somiar-lo a plaer.

Jo, que al ple canicular de l'agost preferesc romandre a ma casa de la Drova, seguint l'estiueig tradicional –amb migdiades senyores i familiars, amb tertúlies nocturnes on les paraules mantenen un sabor fresc i un perfum a gemells les dones, amb la seua bronja de flors blanques al pit–, aprofite normalment aquestes dies rics en temps, aquestes nits estelades i oloreses, per fer bells viatges d'una altra mena: viatges sedentaris, imaginats a les pàgines dels llibres, amb músiques refrescants o imatges poades del record, com ara aquest a Marràqueix.

Vull dir amb açò que a mi m'agrada Marràqueix en primavera, especialment. I és en aquesta estació que hi vaig, de fa uns pocs anys, gràcies a un amic, Ramon Esteve, que hi té casa i me la deixa. La coneixia de feia molt, de lectures, aquesta ciutat del sud marroquí; de lectures d'autors com André Gide, com Elias Canetti, com Aurora Bertrana, com Juan Goytisolo... I dels poetes àrabs antics que, nascuts al meu país –el país dels valencians–, com Ibn al-Labbana de Dénia o Ibn az-Zaqqaq de València, la van visitar i viure fa segles, quan Marràqueix era la capital d'un imperi que tenia la seua frontera del nord a Lleida, a Tortosa, a Menorca... L'havia desitjada molts anys, com qui somia un paradís impossible, la famosa ciutat roja del sud del Marroc.

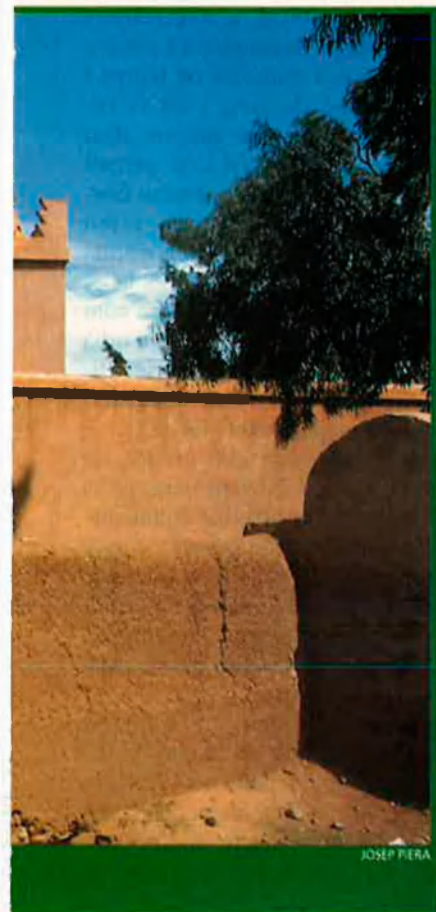
Si la història diu que Marràqueix va ser fundada pels almoràvits, tribus berbers baixades de l'Atlas, durant els primers anys d'aquest mil·lenni, la llegenda la fa sorgir entre palmeres esveltes i fonts d'aigües transparents, com un lloc de sojorn amable, fet a imatge del paradís que Al·là –el nom que té Déu en àrab– va mostrar a Mahoma. Sol dir-se, així, que el famós palmerar de Marràqueix va nàixer dels pinyols de dàtils que hi deixaren sobre l'arena aquells nòmades de turbants blaus davallats de les muntanyes, quan hi descansaven als seus campaments guerrers, vora el foc nocturn de les tendes. Caiguts com una deixalla dels àpats, el vent va anar fent rodar els pinyols cap als clotets fets per les llances que els homes havien clavats a terra, i cobrint-los de pols daurada. Així, gràcies a la saviesa divina que havia creat una mar d'aigua dolça sota aquelles terres eixutes de tant cremades, els pinyols van germinar en palmeres i aquestes van fabricar un oasi; un oasi en verd i roig com encara avui és Marràqueix.

És a penes arribar, que Marràqueix regala ja aquesta imatge de ciutat ajardinada entre palmeres i olivars antics, amb la mar lluny i la neu

JOSEP PIERA

Ara és un centre d'estiueig reposat.

JOSEP PIERA

Cascades d'Uzud. Un paratge natural a protegir.

“Terra i aigua: roig i verd. El roig a terra cremada, roig fet rosa, com si el sol volgués esborrar la violència de tanta sang vessada en batalles ferotges i antigues. El verd tendre que regala l'aigua –do de Déu!–, quan passa, mulla i estova la terra aspra.”

prop. Especialment si s'hi va en avió, la manera més còmoda, quan no es té tot el temps del món a les butxaques. Veure la ciutat des d'una celestial panoràmica, emmarcada per l'Atlas nevat encara i d'una netedat lluminosa –si el dia és clar, com n'hi ha uns quants per primavera–, és un impacte estètic que dóna un tast gustós del que Marràqueix pot acabar oferint al viatger que la visita... Si Déu vol i la sort acompanya.

L'aeroport de Marràqueix és petit i relativament nou, d'una mena d'arquitectura post-moderna de suggerències islàmiques, pintat de color roig-rosat. Aquest color –el color de la terra, abans–, avui sembla ser l'oficial i obligatori, ja que no de bades Màrraqueix se l'anomena “la ciutat roja”. Tots els hotels i edificis de luxe –inclòs el mític de la Mamúnia, escenari de films famosos i d'il·lustres vides novel·lesques–, combinen aquest color amb el verd, amb el verd paradisiac dels jardins, és clar.

Terra i aigua: roig i verd. El roig a terra cremada, roig fet rosa, com si el sol volgués

esborrar la violència de tanta sang vessada en batalles ferotges i antigues. El verd tendre que regala l'aigua –do de Déu!–, quan passa, mulla i estova la terra aspra. Contrast bellament cruel, aquest en roig i verd, el que ofereix Marràqueix en arribar-hi.

Una ciutat dins una altra. Marràqueix són dues ciutats unides per una plaça. En entrar s'arriba al Gueliz, la ciutat moderna feta pels francesos, d'un racionalisme càlid de color rosa, amb xalets voltats de jardins d'una exuberància entre juganera i alegre. Aquesta part de Marràqueix, ampliada atrotinadament pels marroquins després, amb una fastuositat oriental un punt exagerada, no deixa de ser una grata sorpresa, el pròleg seductor que l'uropeu agraeix, en arribar-hi, generalment estressat i sovint farcit de prejudicis.

Perquè Marràqueix és una ciutat que sap seduir i sedueix, d'entrada, si el foraster que la visita no du massa prevencions a la contra. Per això és bo i recomanable tenir algú que te la faci veure a poc a poc i amb bons ulls, o que t'hi introduezca, per acabar descobrint-la pel propi compte i mirada. No per res d'importància, ni per pors, sinó perquè en aquesta meravellosa ciutat un es pot perdre, torbat per les mil i una seduccions possibles.

Però hi ha una altra ciutat a Marràqueix, com sol passar a les concentracions urbanes islàmiques; és la Medina medieval, amb carrerons estrets i ombrius, coberts de canyissos i sempre atrafegats, on la barreja atapeïda de temps i d'olors diversos et trasllada lluny i se't fa entrançable alhora. Per a mi, que provinc d'un medi particularment semblant (si se'm permet la broma, just fa uns dies, un amic, Ferran Garcia-Oliver, em va fer saber que Beniopa, el seu poble i el meu, va ser el darrer lloc governat per un raís musulmà a València), aquests laberints perfumats d'humils sorpreses, actuen com un despertador de la memòria; el paisatge urbà es fa entenedor, tot i les extraordinàries diferències, com se'm fa pròxima la ruralitat antiga que l'envolta, d'una simplicitat bíblica.

Aleshores em sé un observador proper, no cap “orientalista” que diu Edward Said, per a qui el terme té un matís de supèrbia colonialista. En tot cas, la meua simpatia per aquest món prové d'aquesta proximitat exòtica i excitant, proximitat que m'aporta tant l'aroma de la flor del taronger –una flor urbana a Marràqueix–, com la fortor a palla podrida d'uns bons bonyigos de matxo.

Per exemple, una passejada per Marràqueix que m'agrada particularment és la que du del Gueliz modern a l'antiga Medina, per l'Avinguda Mohammad V. Si se l'agafa de punta a punta, s'hi travessa el centre comercial i turístic, amb les cafeteries, les botigues i els mercats, un punt europeïtzats –un punt només–, que fre-

qüenten forasters i indígenes, residents o turistes. Aquesta avinguda està vorejada de tarongers, tarongers bords, o de taronges amargues. Aquests arbres, quan els passege, em són una magdalena proustiana. Igual em traslladen als magnífics horts safarencs i als de les riberes, com a l'interior d'un recollit claustre gòtic, com al pati d'un palau, com a una bona llesca de pa amb confitura, mentre camine entre cotxes, bicicletes, vespinos i gil·labes.

Així, sense perdre el rumb, veient muralles de terra que fan pensar com seria la Madinat al-Turab valenciana –“ciutat de terra”, era el nom que diuen que tenia València en temps musulmans–, entre carrers amb xiprers, xacarandes i gent de tota mena, els peus et duen naturalment a la plaça Jemaa el Fna, on cal anar-hi, només arribar a Marràqueix. Perquè no es coneix Marràqueix, si mai s'arriba a conèixer cap ciutat –les ciutats, ai, són com les persones!–, si un no entra a la plaça Jemaa el Fna, la plaça més plaça de totes les places que he vist. I no parle d'una plaça poderosa i monumental, com n'hi ha tantes al món i precioses, sinó d'una plaça humana i humil, tota ella un mercat, un escenari en espectacle constant, un lloc de vida i d'encontres múltiples. Una plaça d'olors que fan somiar, de sabors i fums intensos, de ritmes dansaires i veus que s'entenen sense entendre-les, de mots i somriures evocadors, d'ulls que esguarden l'infinit...

La plaça Jemaa el Fna no és solament un grandió mercat de petites misèries o d'humils meravelles, però; no és només un espai on tot allò imaginable, o desitjable, s'hi pot trobar i comprar a qualsevol hora del dia i de la nit, si es té l'art i la paciència escaients; la plaça de Jemaa el Fna és l'espill on es mira i es mostra

Palmeres a Marràqueix. La llegenda els atorga un gran protagonisme.

Marràqueix. Un espill o mercat de sensacions, de veus, de gestos acrobàtics, de coloraines, de perfums i de pudors, de músiques i d'històries... És una plaça que no es deixa escriure ni fotografiar, una plaça que és diferent cada volta que hi vas, una plaça a passejar i prou.

Però són moltes més les Marràqueix que hi ha a Marràqueix, tant dins com fora de les muralles roges de la ciutat. Perquè Marràqueix no s'esgota dins el seu perímetre urbà, sinó que continua en cada porta que s'obri, en cada rostre que et mira amb tristor lluminosa, en cada camí que va i ve no se sap d'on. Si Marràqueix és

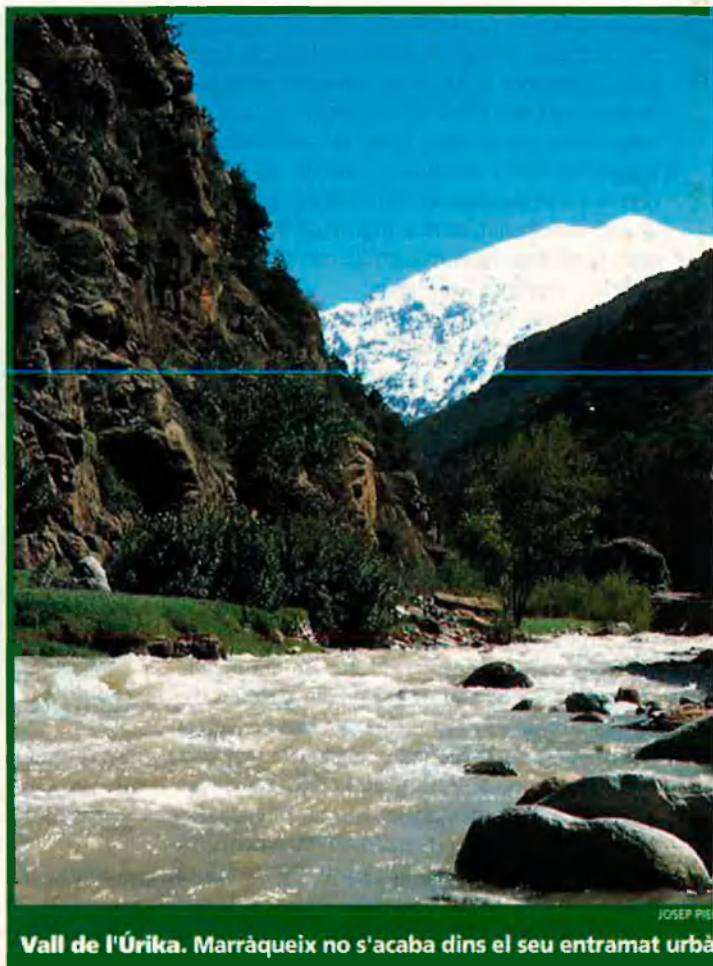
“Així, sense perdre el rumb, veient muralles de terra que fan pensar com seria la Madinat al-Turab valenciana –“ciutat de terra”, era el nom que diuen que tenia València en temps musulmans–, entre carrers amb xiprers, xacarandes i gent de tota mena, els peus et duen naturalment a la plaça Jemaa el Fna, on cal anar-hi, només arribar a Marràqueix.”

Plaça Jemaa El Fna. En aquesta ciutat, un es pot perdre torbat per mil seduccions.

El te. Aquesta beguda de mil aromes combat la calor marroquina.

Vall de l'Úrika. Marràqueix no s'acaba dins el seu entramat urbà

“Al Marroc no cal exigir que les coses funcionen com a Europa, amb la racionalitat avorrida i exacta; al Marroc les coses són aparentment complexes, fetes a la mida humana, fàcils si es té la paciència subtil dels savis antics, complicades si s'aplica el llenguatge fred de les màquines.”

una ciutat que encisa, ho és també pels llocs magnífics on t'hi sap dur, quan la deixes al darrere.

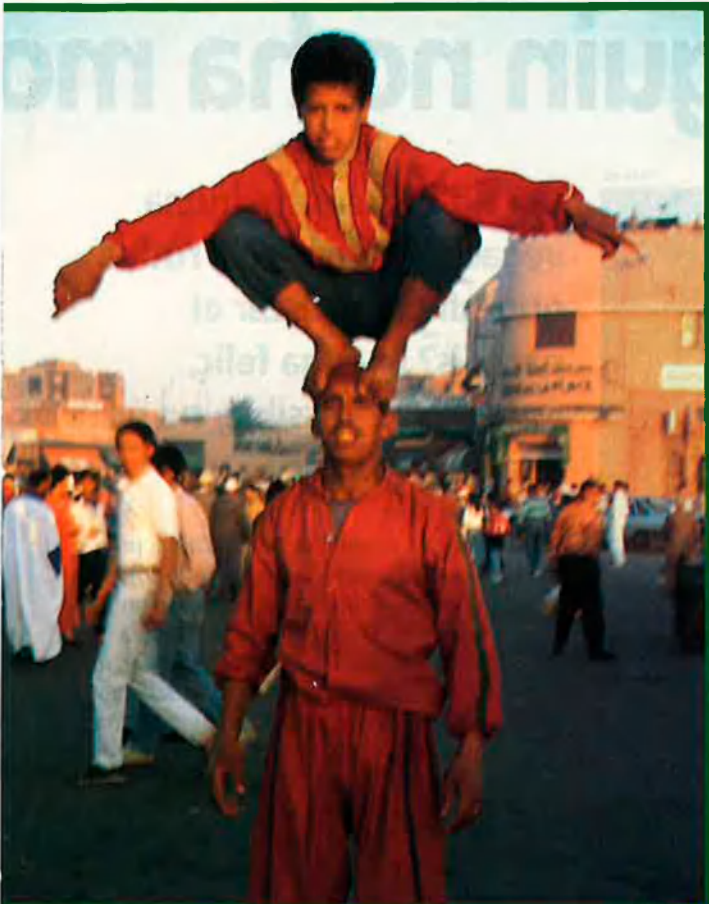
Entre els molts paratges dignes de ser visitats que hi té al voltant, com la vall de l'Úrika, amb un riu d'aigües rialleres i arbres en flor quan ve el desglaç de la neu dels cims de l'Atlas, o el poblet d'Aghmat que guarda la tomba d'Al-Mutamid de Sevilla, el rei poeta que va morir a l'exili en el segle XI, les millors excursions són les que van a Uarazat, travessant la cordillera de l'Atlas per la ruta de les casbes, i a Uzud amb les seues cascades, un paratge natural a protegir, com un petit paradís vingut de la poesia àrab.

Per anar a qualsevol d'aquests indrets, hi ha excursions programades que ixen dels mateixos hotels de Marràqueix, en confortables autobusos amb aire condicionat i guies experts que parlen de meravelles i us duen a comprar souvenirs més o menys artesans o exòtics; però el millor, al meu gust, és anar pel propi compte, o acompanyat d'algun amic local, siga en taxi, en un autobús de línia o en cotxe llogat amb xofer o sense. Els taxis, al Marroc, prenen tants passatgers com hi poden, la qual cosa els fa especialment divertits o incòmodes, segons l'humor del moment. Al Marroc no cal exigir que les

coses funcionen com a Europa, amb la racionalitat avorrida i exacta que tot ho resol de manera simple o amb el poder contundent dels diners; al Marroc les coses són aparentment complexes, fetes a la mida humana, fàcils si es té la paciència subtil dels savis antics, complicades si s'aplica el llenguatge fred de les màquines.

Per acabar aquest viatge de mots, he escollit Uarazat i Uzud, dos altres oasis bellíssims. Uarazat, al centre de la terra de les casbes, és a un parell de centenars de quilòmetres de Marràqueix, Atlas amunt. En cosa de mig segle, Uarazat ha crescut i canviat molt; ha passat de ser un nucli habitat pels berbers, ocult i protegit entre serres, voltat d'oasis i palaus de fang, a convertir-se en una ciutat turística coneguda de tots els amants del desert. Uarazat, entre altres exotismes, hi té uns estudis cinematogràfics on s'han rodats superproduccions com *Lawrence d'Aràbia*, per exemple.

Uarazat és el melic del meravellós país de les casbes. I les casbes són castells de terra, o palaus de fang. Tot és de terra, i de la terra, en aquests paratges del somni. Tot ve de la terra i torna a la terra en aquest país d'una bellesa dramàtica. Antigues residències esplèndides, ciutats fortificades, ara cauen lentament, víctimes de l'abandó i del silenci cruels. Inútils i

JOSEP PIERA

Una altra imatge de Jemaa El Fna. Una plaça humana i humil.

RAFA GIL

La Medina. Laberints perfumats de sorpreses.

oblidades dels homes que les van habitar i viure, van tornant lentament a la terra d'on eixiren, acomplint la tragèdia final de tota civilització. N'hi ha centenars, de casbes, que no existiran d'ací a uns pocs anys; casbes que quedaran esborrades, a penes convertides en tossals de terra eixuta; només la de Uarzazat, la magnífica residència de Glaui, hi romandrà, segurament, com a testimoni de la cultura berber, grandiosa i senyora alhora, fortalesa i palau, a la vora d'un llac que sembla un miratge entre precioses palmeres.

Però igual que Uarzazat és una meravella de terra, Uzud és una fantasia d'aigua, una fantasia en verds i blaus vinguda del món antic i arribada als nostres ulls encara esplèndidament intacta.

Uzud, però, és més que un escenari dionisiac emergit real com un ver somni de la Grècia clàssica, ara convertit en una delicada nostàlgia del paradís perdut que tan bellament sap cantar l'antiga lírica àrab. Uzud no és cap meravella inventada per les paraules. Uzud no és la coreografia de cap oda d'Horaci ni de cap ègloga de Virgili, ni tan sols un bell bocí del paradís que escrivia Ibn Khafaja des de la seua Alzira entre rius. No, Uzud en té l'esperit i la forma, n'és la font i la deu originàries. Uzud no és cap

ficció de cap poeta genial, sinó que està meravellosament viva amb les seues cascades .

Uzud, en tot cas, és un grandios paratge natural, una petita obra mestra de la natura civilitzada; una obra que Déu i els homes han de saber protegir com allò que és, un bocí del paradís.

Hi ha qui diu que els poetes menteixen, que exageren, que fabriquen falsedats i il·lusions com el desert fa miratges. I no és del tot cert, açò. Açò és possible que siga així ara, que els poetes viuen tancats entre llibres, com una preciosa relíquia en una capella, ridículament inútils sovint. Però Uzud demostra, si més no a la primavera, que els antics tenien les raons de la bellesa a l'abast, que els poetes interpretaven amb l'art de les paraules tant la vida com la natura, com un músic toca un instrument i en surt una melodia. I això és Uzud, encara, quan arriba la primavera al Marroc, una constant simfonia d'aigües, no cap ficció dels poetes.

Paga la pena, de debò, anar al sud del Marroc en primavera. Paga la pena igualment imaginar Marràqueix com una ciutat de pas en la bella estació de les pluges, mentre l'estiu ens resseca en gris la mirada, i ens socarra i ens torna cendres, a poc a poc, les muntanyes més volgudes.

Josep Piera

“Però igual que Uarzazat és una meravella de terra, Uzud és una fantasia d'aigua, una fantasia en verds i blaus vinguda del món antic i arribada als nostres ulls encara esplèndidament intacta.”